

DE CORRESPONDENTIE TUSSEN M.M. SCHEPMAN EN J.C.H. CROSSE

door

A.N. van der Bijl

Vooruitlopend op een bio- en bibliografie van M.M. Schepman (1847-1919), de belangrijkste Nederlandse malacoloog rond 1900, worden hier een drietal brieven en een drietal briefkaarten die Schepman richtte aan J.C.H. Crosse (1826-1898), directeur van het Journal de Conchyliologie, in chronologische volgorde nader toegelicht.

De eerste, grootste en tevens waarschijnlijk bekendste molluskensoort die Schepman beschreef, was *Pleurotomaria rumphii* (Fig. 1). Hij beschreef deze soort in 1879, tijdens het bewerken van de schelpencollectie van de Diergaarde van het nabij zijn woonplaats Rhooon gelegen Rotterdam. In 1859 had een aantal, merendeels uit Rotterdam afkomstige personen uit Nederlands Indië, de Diergaarde deze collectie geschonken (Nieuwenhuis, 1990: 4). De beschrijving was aanvankelijk niet voorzien van een afbeelding, omdat Schepman zijn eigen tekenkwaliteiten te gering achtte en uit voorzichtigheid de unieke schelp niet naar een tekenaar wilde versturen. Schepman zag echter de noodzaak van een afbeelding wel in en schreef in 1882, dat hij van de secretaris van de Deutsche Malakozoologische Gesellschaft W. Kobelt en van Crosse de raad had gekregen om foto's van de schelp te laten nemen en daarvan lithografieën te laten maken. Crosse (1880: 204; 1882: 11) had hiervoor al tweemaal te kennen gegeven het te betreuren dat er van *Pleurotomaria rumphii* geen afbeelding voorhanden was.

Schepman nam de raadgevingen van Crosse en Kobelt ter harte en in 1882 verschenen er in het Tijdschrift der Nederlandse Dierkundige Vereniging (Schepman, 1882) afbeeldingen van *Pleurotomaria rumphii*, vervaardigd op de door Kobelt en Crosse aangegeven wijze. Deze afbeeldingen hadden ongeveer de helft van de ware grootte van de schelp. Crosse was ingenomen met de afbeeldingen en wijdde er zelfs een artikelje aan in het Journal de Conchyliologie (1882: 183-184). Hij bleef echter met enkele problemen zitten, waarover hij Schepman schreef. Deze antwoordde in een brief van 5 september 1882. Waarschijnlijk had Crosse in zijn brief aan Schepman geschreven dat de afbeeldingen duidelijk minder dan de helft van de ware grootte van de schelp waren. Schepman wees Crosse er op dat hij dat in de begeleidende Nederlandstalige tekst ook had aangegeven. Mogelijk had Crosse dit niet begrepen. Uit de brief blijkt verder dat Schepman en Crosse bij het meten van de afbeelding tot andere afmetingen voor de totale hoogte en de hoogte van de mondopening kwamen. Erg belangrijk achtte Schepman dit verschil niet, omdat beiden sowieso op minder dan de helft van de werkelijke grootte uitkwamen. Het maakt in elk geval wel duidelijk dat er in die tijd verschillende inzichten waren in het nemen van maten bij schelpen.

Uit dank voor de getoonde interesse stuurde Schepman aan Crosse een tweetal overdrukken van het bij de afbeeldingen behorende artikel. Tevens gaf Schepman te kennen geïnteresseerd te zijn in een overdruk van een artikel over *Pleurotomaria quoyana*, de enige

van de vier op dat moment bekende recente *Pleurotomaria*-soorten waarvan hij nog geen beschrijving en afbeelding kende. Het is niet bekend of Crosse aan dat verzoek heeft voldaan.

Uit de originele abonnementslijsten blijkt dat Schepman met ingang van het eerste kwartaal van 1881 geabonneerd was op het *Journal de Conchyliologie*. In een brief van 15 juni 1887 deelde Schepman mee dat hij als aanvulling de jaargangen 1876-1878 had weten te kopen. Tijdens de veiling van de collectie Tobias (1885) werd -zonder duidelijke vermelding- het restant van de collectie Roeters van Lennep geveild (Van der Bijl, 1992: 117). In 1876 was tijdens een tweetal veilingen (Muller, 1876; Sowerby, 1876) het merendeel van de schelpen en boeken van H.C. Roeters van Lennep al verkocht. De jaargangen 1876-1878 van het *Journal de Conchyliologie*, die tijdens de veiling van de collectie Tobias voor f 3,50 door Schepman werden gekocht, waren waarschijnlijk uit het bezit van de in 1879 overleden Roeters van Lennep afkomstig, aangezien Tobias in tegenstelling tot Roeters van Lennep geen abonnee was.

In zijn brief aan Crosse liet Schepman weten dat hij graag een drietal boeken die hij dubbel had zou willen ruilen voor hem ontbrekende jaargangen van het *Journal de Conchyliologie*. Schepman bood Crosse de volgende boeken aan: 1. Knorr: *Verlustiging der oogen of beschrijving van hoorens en schulpen*, 2 delen; 2. Knorr & Walch: *Nat. Historie der Versteeningen*, 4 delen; 3. Sowerby: *Thes. Conchyliorum*, deel 12-14 (Veneridae). Schepman zou in ruil voor elk nummer graag 4 jaargangen van het *Journal de Conchyliologie* ontvangen. Het maakte Schepman niet veel uit wat Crosse hem zou zenden, hoewel hij nadrukkelijk zijn voorkeur te kennen gaf voor de jaargangen 1879-1880. Crosse maakte op de brief een aantekening die niet geheel duidelijk is, zodat het in het midden blijft of de ruil daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Na het overlijden van Schepman (1919), werden in 1920 zowel zijn schelpen als zijn boeken geveild. Uit de veilingcatalogus blijkt dat hij er inmiddels in was geslaagd zijn reeks van het *Journal de Conchyliologie* bijna geheel te completeren. Alleen de jaargangen 5-8 en 19-20 ontbraken nog. Het is niet bekend wie de koper tijdens de veiling was.

Nadat hij zich had beziggehouden met het determineren van de schelpenverzameling van de Diergaarde te Rotterdam, wijdde Schepman zich vervolgens aan gelijksoortig werk voor het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (RMNH) te Leiden. In drie fasen (1894, 1899 en 1908) verscheen er een catalogus van een groot deel van de schelpencollectie van dit museum, waar Schepman samen met R. Horst, conservator Evertbraten van het RMNH, aan had gewerkt.

In een brief van 5 februari 1890, liet Schepman aan Crosse weten dat hij bezig was met het nazien van het geslacht *Oliva* in de RMNH-collectie. Schepman was tevreden over zijn resultaten, maar was toch met een aantal twijfelachtige exemplaren blijven zitten. Van één soort uit Japan vermoedde hij dat het om een nog onbeschreven soort ging. Schepman verzocht Crosse of hij de vijf hem gezonden schelpen wilde vergelijken met exemplaren uit de collectie van het *Museum d'Histoire Naturelle* te Parijs. Verder vroeg Schepman of de *Oliva*-collectie van Duclos toegankelijk was. Deze collectie van Duclos was in 1854 te Parijs geveild en bevatte ongeveer 15000 *Oliva*'s (Tomlin, 1942:29). De eerste monografie die Duclos schreef behandelde dit geslacht, terwijl hij bovendien ook verantwoordelijk was voor de *Oliva*'s in Chenu's *Illustrations Conchyliologiques*.

Op 16 februari 1890 schreef Schepman Crosse een briefkaart, waarop hij hem liet weten dat hij absoluut geen haast hoefde te maken bij het vergelijken van de schelpen, maar dat hij een Op 16 februari 1890 schreef Schepman Crosse een briefkaart, waarop hij hem liet weten dat hij absoluut geen haast hoefde te maken bij het vergelijken van de schelpen, maar dat hij een bericht van ontvangst van zijn pakje wel op prijs zou stellen, omdat dit bijzonder materiaal bevatte. Verder verzocht Schepman Crosse om het toegezonden materiaal terug te zenden wanneer hij geen gelegenheid zou hebben het te bestuderen. Bij het betalen van zijn abonnement op het Journal de Conchyliologie, zou Schepman dan tevens de verzendkosten vergoeden.

Uit een briefkaart van 1 april 1890 blijkt, dat Schepman naast *Oliva*'s ook *Olivella*'s aan Crosse had gezonden. Schepman bevestigde de goede ontvangst van de zending van Crosse en bedankte hem voor zijn inspanningen. Tevens liet hij weten dat hij opdracht tot betaling van zijn abonnement voor 1890 had gegeven en het bedrag met 50 cent had verhoogd ter vergoeding van de verzendkosten.

Schepman heeft nooit een nieuwe *Oliva*- of *Olivella*-soort uit Japan beschreven, zodat zijn vermoeden niet juist is gebleken. In 1894 verscheen het catalogusdeel waarin de *Oliva*'s en de *Olivella*'s van het RMNH worden genoemd. Hieruit blijkt dat alleen de volgende soorten Japan als enige vindplaats hebben: *Olivella zenopira* Duclos, 1835 var., *Olivella anazora* Duclos, 1835 en *Olivella consobrina* Lischke.

In 1890 beschreef Schepman wel een nieuwe *Oliva*-soort van een andere vindplaats, namelijk *Oliva semmelinki*. Crosse wordt in het desbetreffende artikel niet genoemd. Een jaar later werd deze nieuwe soort afgebeeld.

In 1891 overleed Dr. G.F. Westerman, directeur van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap "Natura Artis Magistra" (= Artis) te Amsterdam. Op een briefkaart van 2 mei 1891 liet Schepman aan Crosse de naam van de nieuwe directeur, Dr. C. Kerbert, weten. Verder meldde Schepman de goede ontvangst van een kaart en een kwitantie van Crosse. Dit is het laatste teken van correspondentie tussen Schepman en Crosse. Crosse overleed in 1898.

Summary

In this article detailed information is given about letters written in the period 1882-1891 between the Dutch malacologist M.M. Schepman (1847-1919) and J.C.H. Crosse (1826-1898), then director of the 'Journal de Conchyliologie'. The subjects of this correspondence were: 1. (pictures of) *Pleurotomaria rumphii* Schepman, 1879; 2. exchange of books; 3. determination by Crosse of some *Oliva*- and *Olivella*-species from the collection of the Rijksmuseum van Natuurlijke Historie at Leiden; 4. the name of the new director of the Koninklijk Zoölogisch Genootschap "Natura Artis Magistra" in Amsterdam.

Dankwoord

Dit artikel kon alleen tot stand komen door de welwillende medewerking van dr. W. Backhuys (Crosse Foundation, Oegstgeest) en R.G. Moolenbeek (Zoölogisch Museum Amsterdam)

Literatuur

- Anoniem, 1881. Liste des nouveaux abonnés. - Journal de Conchyliologie, 29: 367.
- Anoniem, 1885. Catalogue de la précieuse et superbe collection de coquilles,.....formée par M. Lyonet, et augmentée par M. D. Tobias, à Amsterdam, et de deux autre collections. Vente publique à l'hôtel de ventes de G. Theod. Bom & Zoon,..... Amsterdam: 1-21. Amsterdam.
- Bijl, A.N. van der, 1992. De malacologische collectie van Artis 1838-1900: 1-184, pl. 1-22. Amsterdam. Eigen uitgave ZMA.
- Crosse, H., 1880. Nouvelles.- Journal de Conchyliologie, 28:203-204.
- Crosse, H., 1882. Les Pleurotomaires de l'époque actuelle.- Journal de Conchyliologie, 30: 5-22, pl. 1, fig. 1-2.
- Crosse, H., 1882. Note additionnelle sur le Pleurotomaria Rumphii, Schepman. - Journal de Conchyliologie, 30: 183-184.
- Horst, R. & M.M. Schepman, 1894-1908. Muséum d'Histoire Naturelle de Pays-Bas. Tome XIII. Catalogue systématique des Mollusques (gastropodes prosobranches et polyplacophores): 1-572. Leiden.
- Muller, F., 1876. Catalogue des bibliothèques importantes sur les sciences naturelles et exactes spécialement sur l'ornithologie et la conchyliologie. de feu M. J.-W. van Reenen et de M. H.-C. Roeters van Lennep.....La vente se fera 27 et 28 novembre 1876, par Frederik Muller & Co. à Amsterdam: 1-x. Amsterdam.
- Nieuwenhuis, J.G.B., 1990. De herkomst van onze tropische zee-schelpen uit de Molukken. - Straatgras, 2 (4): 4-5.
- Schepman, M.M., 1879. Eine neue recente Pleurotomaria.- Tijdschrift der Nederlandsche Dierkundige Vereeniging, (1), 4: 162-167.
- Schepman, M.M., 1882. Conchyliologische bijdragen.- Tijdschrift der Nederlandsche Dierkundige Vereeniging, (1), 6:20-23, pl.2, fig.1-4.
- Schepman, M.M., 1890. Description of a new species of Oliva.- Notes from the Leyden Museum, 7: 196.
- Schepman, M.M., 1891. On three eastern mollusks. - Notes from the Leyden Museum, 8: 155-157, pl. 9, fig. 1-4.
- Sowerby II, G.B., 1876. The celebrated collection of shells formed by Mr. H.C. Roeters van Lennep, of Twello, near Deventer, Holland. A catalogue of this valuable and extensive collection of shells,...which will be sold by auction, by Mr J.N. Everts, at 75 Parkler House, Twello, near Deventer, Holland, on tuesday, 18th of july, 1876, & five following days: 1-78. Twello.
- Tomlin, J.R. le B., 1942. Shell sales. III. - Proceedings of the Malacological Society of London, 25: 27-33.

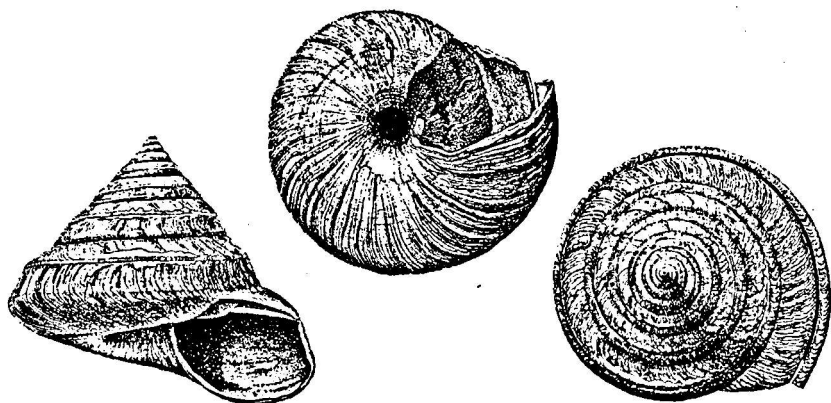

Fig 1: Schepman, 1879.
(Figuren afkomstig uit: Schepman, 1882, zie literatuurlijst)